

**Як писати:
з великої літери чи малої?**

Словник-довідник

1–4 класи

Тернопіль
Навчальна книга – Богдан

ББК 81.2 Укр-4
Я44

*Серію “Словничок школяра”
засновано 2010 року*

Я44 Як писати: з великої літери чи малої? Словник-довідник.
1–4 класи / Упор. Будна Н.О., Каніщенко А.П. — Терно-
піль: Навчальна книга — Богдан, 2011. — 264 с.

ISBN 978-966-10-0566-1

У посібнику наведено правила вживання великої літери у словах, запропоновано найуживаніші слова, які потрібно писати з великої чи з малої літери, розташовані за алфавітом, та різноманітні творчі завдання з використанням власних і загальних назв.

Для вчителів та учнів початкових класів.

ББК 81.2 Укр-4

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва*

ISBN 978-966-10-1753-4 (серія)
ISBN 978-966-10-0566-1

© Навчальна книга — Богдан,
майнові права, 2011

ВЖИВАННЯ ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ

Велика літера на початку речення

З великої літери пишеться:

- Перше слово, яким починається текст.
- Перше слово в реченні: після крапки; після крапок, знака оклику й знака питання, коли ними закінчується попереднє речення.

Велика літера при звертаннях і в ремарках

З великої літери пишеться:

- Перше слово після знака оклику, яким відокремлюється звертання:

Вітре буйний, вітре буйний! Ти з морем говориш (Т. Шевченко); Нумо до праці, брати! Годі лякатись! На діло святес сміло ми будемо йти! (Б. Грінченко)

- Слово, що йде після вигуку або окличного слова, коли вони стоять на початку речення: — *Ха-ха! От ловко! (М. Коцюбинський)*

- Ремарки-фрази (подані в дужках), що вказують на ставлення слухачів до слів (промови) якоїсь особи:

Слава й честь борцям за вільну Україну (Тривалі бурхливі оплески. Присутні встають і співають національний гімн) (З газети).

- З великої літери пишуться й інші ремарки та посилення, взяті в дужки, що стоять після закінченого речення:

Українська культура з найдавніших часів, навіть у найтяжчі історичні періоди її існування, не була ізольованою від зовнішнього світу (З газети).

Велика та мала літери в рубриках

• З великої літери пишеться перше слово рубрик тексту, якщо кожна рубрика закінчується крапкою:

Сьогодні о вісімнадцятій годині відбудуться загальні збори колективу з порядком денним:

1. Про завдання колективу видавництва у світлі прийнятого Закону про мови.

2. Звіт голови правління осередку Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка.

• З малої літери пишеться перше слово рубрик, якщо вони відокремлені одна від одної крапкою з комою:

Біологічні механізми Землі вже давно не можуть впоратися з лавиноподібним техногенним забрудненням планети. Ситуація ускладнюється швидше, ніж вдається знайти гарантоване рішення. Основні компоненти забруднення такі:

- зміна клімату під впливом парникового ефекту;*
- виснаження озонового шару Землі;*
- кислотне забруднення атмосфери й ґрунтів, хімічне забруднення планети;*
- забруднення Світового океану;*
- прогресуюче зникнення сотень видів рослин і тварин та збіднення генофонду Землі («Вісник АН України»).*

Велика літера у власних назвах

• З великої літери пишуться індивідуальні імена людей, по батькові, прізвища, псевдоніми, конспіративні клички, прізвиська: *Іван Петрович Котляревський, Леся Українка (Лариса Петрівна Косач), Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська), Юрій Клен (Освальд Бургардт), Данило Галицький, Нестор Літописець, Олександр Невський, Ярослав Мудрий; також: Кобзар (про Тараса Шевченка), Каменяр (про Івана Франка) тощо.*

• У складних прізвищах, псевдонімах та іменах, що пишуться через дефіс, кожна складова частина починається з великої літери: *Квітка-Основ'яненко, Нечуй-Левицький, Сергєєв-Ценський, Жан-Жак, Зиновій-Богдан, Марія-Тереза.*

Примітка. Назви народів, племен, а також назви людей за національною ознакою або місцем проживання пишуться з малої літери: *араби, африканці, латиноамериканці, ацтеки, ірокези, поляни; білорус, латиш, росіянка, українець; запорожці, киянин, львів'яни, полтавець, полтавка.*

• З великої літери пишуться індивідуальні назви:

а) міфологічних істот і божеств: *Антей, Аполлон, Афіна, Ахіллес, Будда, Венера, Молох, Перун.*

Примітка 1. Родові назви міфологічних істот пишуться з малої літери: *ангел, демон, лісовик, муза, німфа, русалка, титан, фавн, фея.*

Примітка 2. Індивідуальні міфологічні назви, що перетворилися в загальні або вживаються в переносному значенні, пишуться з малої літери: *молох війни; На спортивну арену вишли сучасні геркулеси.*

ткаля	Токіо (<i>місто, столиця Японії</i>)
тканина	
ткацтво	токсикоз
ткач	токсин
тло	толк
Тобол (<i>річка</i>)	толока
Тобольськ (<i>місто у РФ</i>)	толь
товар	том
товариство	томат
Товариство «Знання» України	Томськ (<i>місто в РФ</i>)
товариство з обмеженою відповідальністю (ТзОВ, ТОВ)	тон
товариш	тональність
Товариство Червоного Хреста і Червоного Півмісяця України	тонкий
товарний	тонна
Товста Могила (<i>курган</i>)	тонус
товстий	топографія
Товстий Бик (<i>поріг на Дніпрі</i>)	тополя
товстун	торба
Того (<i>країна</i>)	торг
Годор (<i>ім'я; річка в Україні</i>)	торгівець
Годось (<i>ім'я</i>)	торговельний
токай (<i>сорт вина</i>)	тореадор
Токай (<i>вулканічний масив</i>)	торжество
Токійська затока (<i>рівнина</i>)	торнадо (<i>вітер</i>)
	торпеда
	торт
	тортури
	торф
	торф'яний
	тост
	тотожність

точний	трафарет
трава	трахея
травень	трель
травма	трельяж
травматизм	трембіта
трагедія	тренер
трагікомедія (<i>драматичний жанр</i>)	Трептов-парк (<i>Берлін</i>)
традиція	трест
траєкторія	третій
тракт	Третьяковська галерея (<i>Москва</i>)
трактат	трибуна
трактор	трибунал
тракторний	тривога
тракувати	тригонометрія
тралер	Тридцятирічна війна (<i>1618–1648</i>)
трамвай	тризуб
трамплін	трико
транзистор	трикотаж
транскрипція	трикутник
трансляція	Трикутник (<i>сузір'я</i>)
транспарант	трилогія
транспорт	трильйон
транспортер	триместр
трансформатор	Тринідад і Тобаго (<i>держави</i>)
траншея	трипілля
трап	Трипілля (<i>населений пункт</i>)
трапеза	трипільська культура
трапеція	
траса	
траулер	

— Подумайте, чому поетеса називає у вірші Дніпро Славутою, а Гончарну вулицю — просто «Гончарі», Замкову — «Щековиця» і «Хоревиця»?

— Пригадайте ще вулиці, назви яких пов'язані з історією вашого міста, села.

Побудуйте з ними речення, які розпочиналися б словами: *На вулиці ...; Вулицю ... названо ...; Я розповім вам про вулицю ...; Ми йшли вулицею ...;*

— У якому відмінку ви записували назви вулиць? Виділіть закінчення. Поясніть правопис.

Вправа № 31

Прочитайте легенду “Загадкові діви” Леоніда Павленка.

Загадкові діви

Легенда

Було це давно, не за нашої пам'яті. Внизу, на леваді, виднілося озеро. Бабуся Якилина розповідала, що до того озера раз на десять років, на Івана Купала, три діви приходять. Кожна з них має свою вдачу. Перша наділяє людину хоробрістю, друга — довголіттям, третя — щастям і добротою.

Адась слухав бабусю Якилину, а в самого тривожила душа. Відтоді твердо собі пообіцяв побачити те диво.

Минуло багато років. І ось одного разу на стару вербу три голуби сіло. Перший голуб раптом розправив крила і промовив:

— Діво Хоробрості, вийди!

І тут же полетів. Адась побачив, як із води, з-за високого оману поволеньки вийшла діва Хоробрості. Чорні, як вороняче крило, коси розсипались по плечах.

А через хвилину другий голуб проказав:

— Діво Довголіття, вийди!

І тут же полетів. А з води вийшла дівка Довголіття. Русяве розкішне волосся сягало її колін.

Та ось і третій голуб проговорив:

— Дівко Щастя, вийди! І теж покинув вербу.

Вийшла дівка Щастя. Коси білі, золотавим блиском переливаються, очі сині, як ранкове небо.

Ось вони всі троє сіли на зелену траву: Хоробрість, Довголіття, Щастя.

У блиманні гаснучих зірок небесних, у тиші туману густого заговорила дівка Хоробрості:

— Чого зажурилися, сестрички? Світ великий, яку новину чували?

— Новин багато, — відповіла друга сестра, — але є серед них пекуча: люди хворіють, навіть гинуть.

— А чому хворіють, сестро Довголіття?

— В цих краях, на цій землі, дух злості поселився. Забруднює річки, озера.

— А ти що скажеш, сестрице Щастя?

— Те саме скажу і я. Важко мені тепер працювати, гине на землі добро, проростає зло.

— Сумно мені через те, що почула від вас, сестриці, думала: довголіття і щастя ніхто в людей не відбере. Житимуть в добрі та злагоді ...

Леонід Павленко

— Випишіть із тексту слова, які пишуться з великої букви, згрупуйте в орудному відмінку. Виділіть закінчення, зробіть висновок.

Назви свят

Імена людей

Казкові імена

Якими словами ви можете доповнити кожную групу?

Зміст

Передмова	3
I Розділ. Вживання великої літери	4
II Розділ. Алфавітний перелік найуживаніших власних і загальних назв	18
III Розділ. Система вправ з використанням власних і загальних назв	176
Словникові диктанти	176
Диктанти	187
Творчі завдання	189
Вправи на вміння користуватися прийомами синтезу	195
Вправи на удосконалення умінь аналізувати	198
Вправи на вміння користуватися прийомами аналізу і синтезу	201
Вправи на вміння порівнювати написання слів	205
Вправи на вміння узагальнювати виучуваний матеріал	208
Вправи на вміння класифікувати матеріал	211
Вправи на вміння доводити правильність виконаного завдання	214
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв диких тварин	218
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв свійських тварин	220
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв птахів	221
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв лікарських рослин	223
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв квітів	225

Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв дерев та кущів	227
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв ягід, фруктів та овочів	228
Вправи на матеріалі тематичної лексики на позначення назв страв	230
Міжпредметні зв'язки: рідна мова — читання	231
Література	259

Навчальне видання

Упорядники:
БУДНА Наталя Олександрівна
КАНІЩЕНКО Антоніна Пантелеймонівна

**Як писати:
з великої літери чи малої?**
Словник-довідник
1–4 класи

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Любов Левчук*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Ольги Швед*

Підписано до друку 17.12.2010. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Таймс. Умовн. друк. арк. 15,35. Умовн. фарбо-відб. 15,35.

Видавництво «Навчальна книга — Богдан»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців
ДК №370 від 21.03.2001р.

Навчальна книга — Богдан, а/с 529, м.Тернопіль, 46008
тел./факс (0352) 52-06-07; 52-05-48; 52-19-66
publishing@budny.te.ua www.bogdan-books.com

ISBN 978-966-10-0566-1

